

Er dialekten i ferd med å forsvinne i barnehagene på Østre Toten?

TORE LAUVDAL

På et møte i Årbokkomitéen høsten 2017 ble jeg spurt om jeg kunne skrive en artikkel om et eller annet som har med totendialekten å gjøre. Plutselig slo en tanke ned i meg: Hva med å granske dialektbruk i barnehagene på Østre Toten? Jeg har aldri lest noen artikler som har tatt for seg dialektbruk blant barn i barnehager, og jeg veit heller ikke om noen har gjort det. Ikke lenge etterpå besøkte jeg sjefen for barnehagene i kommunen, Malin Iversen, og hun tente på idéen. Vi ble enige om at jeg skulle undersøke språkbruken i barnehagene på Kapp, Kolbu, Vilberg og Fredsvoll i Totenvika, samt Steinerbarnehagen på Lena. Disse 5 barnehagene representerer ulike geografiske områder, og til en viss grad også ulike kulturer. Å ta samtlige barnehager hadde blitt et langt mer omfattende arbeid.

Opplegget var å bruke en dag i hver barnehage for å bli kjent med barna og prøve å lytte etter dialekten i fri tale, en rask skanning. Ut fra det jeg hørte, ville jeg avgrense undersøkelsen til 5-6 åringer, siden de er mest språkføre. I det andre besøket ville jeg gå mer direkte på enkelte særtrekk i dialekten og se i hvilken grad disse er til stede i det enkelte barns dialekt. For å få 100% av kullet måtte jeg foreta et tred-

je besøk. Malin Iversen sendte da ut brev til de valgte barnehagene der hun orienterte om opplegget og ba styrerne innhente tillatelse fra foreldrene til intervjuer, lydopptak og fotografering. Undersøkelsen er anonymisert. I tillegg laget jeg et spørreskjema der alle ansatte i barnehagene skulle få komme med sitt syn på dialektbruken i sin barnehage.

Ut fra det jeg hørte av dialektbruk, fant jeg det naturlig å ta for meg følgende dialektkjennetegn: Nektingsadverb (itte/ikke), personlig pronomen 1. person entall (je/jei), tjukk l, janningsformer (nåsa, nåså osv.), kløyvd infinitiv (kaste, gjøra), senking av vokal (rev til ræv). I tillegg ville jeg undersøke endinga i preteritum av svake verb der totdialekten har en slapp e (miste). Dessuten var jeg også ute etter om kino blir uttalt shino og om ball blir uttalt med apikal l (Østfold - l). Dette er egentlig ikke dialektkjennetegn for totdialekten, men disse uttalenene er i ferd med å gripe om seg.

Siden undersøkelsen skal være grunnlag for en artikkel i Årboka, tenkte jeg at den ikke måtte bli for omfattende. Derfor valgte jeg i utgangspunktet bare 5 barnehager, barn i alderen 5-6 år og 6 dialekt-

kjennetegn og 2 språklige «nykommere». Dessuten var tidsramma begrensa. På slutten av innsamlingstida fant jeg ut at jeg ville ta med en barnehage til som en slags «kontrollbarnehage» for å se i hvilken grad det jeg hadde funnet stemte. Jeg valgte da Hoffsvangen barnehage. Dette gjorde jeg også for å veie opp det lave antall barn i Steinerbarnehagen.

Hvorfor undersøke dialektbruken i barnehagene

For det første har jeg et par ganger tidligere undersøkt dialektbruken blant skoleungdom, så det ville være naturlig å se hvordan det står til blant dem som ikke har begynt på skole. For det andre blir det stadig sagt at barna i barnehager ikke taler dialekt lenger, for de «snakker», og med det menes at de snakker standard østlandsk, eller som noen feilaktig sier, de snakker bokmål. Jeg ville prøve å finne ut i hvilken grad utsagnet er rett. For det tredje ville jeg finne ut hvilke trekk i dialekten som står sterkest, og for det fjerde finne ut om det er noen markant forskjell mellom de forskjellige barnehagene.

Noen typiske kjennetegn for totendialekten.

Totendialekten har **jamvekt**. Det vil si at noen infinitiver ender på a og noen på e. (Kløyvd infinitiv). Rent praktisk betyr jamvekt at vi legger likt trykk på begge stavinger i ord som å *gjøra*, å *baka*, å *kåmmå*, mens ord som har overvekt på første staving, får en e (reduisert a) i endinga (å *skrive*). Jamvekt skriver seg fra stavelssystemet i gammelnorsk. Jeg går ikke nærmere inn på det her. Denne jamvekta gjelder også svake hunkjønnsord (to-stava) som *ei viku*, *ei hosu* kontra *ei jente*. I forbindelse med jamvekt får vi noe som kalles **jamning**. Det vil si at vokalen i første staving virker inn på vokalen i andre slik at de enten blir helt like, eller nærmer seg hverandre slik som når *koma* blir til *kåmmå* og *stiga* til *stæga*. *Nasa* blir til *nåsa* eller *nåså*. Det kan også være vokalen i andre staving som påvirker vokalen i første staving.

I gammelt totenmål har vi noe som heter **palatalisering**. Det vil si at vi får inn et i-element foran -ll, dd, og nn. *Han* blir uttalt *hæinn* og *alle* blir *æille* slik vi ser det i tekster av Prøysen. Et annet merke som bare finnes hos eldre, er **dativ**. Det er en kasus som stort sett brukes etter preposisjoner: åt'n Kari, åt a Ola. Det blir ofte sagt at totningene talar «breitt». Det som gjør at det virker bredt, er at vi senker enkelt vokaler i stammen av et ord, e og a blir i enkelte ord uttalt æ. *rev* blir *ræv*, *andre* blir *ændre*, *alle* blir *ælle*. Vokalen o blir i noen ord ø: korn til *kønn*, horn til *hønn*, kommi til *kømmi*. Dette kalles **senking eller lågning**. Dessuten har vi såkalte tjukke lyder eller kakuminaler/retrorlekser. De fleste totninger har tjukk l i ord som ender på l eller rd. *Stol* blir *stol* og *bord* blir *bol*. I tillegg blir enkelte konsonantsamband uttalt med en tjukk lyd, *gulrot* blir *gulot*. De fleste totningene sier **je i l. person entall av personlig pronomen**, og *itte* er det **nektingsadverbet** de fleste bruker. Palatalisering og dativ er i ferd med å forsvinne, så følgelig var ikke det aktuelt å undersøke. Da jeg undersøkte dialekten i Biri Øverbygd på begynnelsen av 70 tallet, brukte alle generasjoner både dativ og palatalisering. Noen få i min generasjon på Østre Toten har palatalisering og dativ.

Undersøkelsen.

Innsamling av data foregikk i perioden mellom jul og påske. Jeg ble meget godt mottatt i alle de fem barnehagene, og alle ansatte syntes det var et interessant prosjekt, så de viste stor hjelpsomhet når det gjaldt å få utspørringa organisert. På grunn av kort tid valgte jeg å spørre ut ungene ved å samtale om situasjoner der ordet ville dukke opp,

eller peke på ting som bord og stol. Å få ordene bare ved å lytte hadde vært veldig tidkrevende. For ikke å beslaglegge altfor mye tid organiserte jeg ungene i grupper og satte dem rundt et bord. Det gikk veldig greit, for ungene var meget disiplinerte. Mange av ungene visste godt hva de sa, og mange kunne fortelle at de brukte dialektord hjemme, men sjelden i barnehagen. En unge sa at han ikke fikk lov til å si huggu av mora si, mens andre brukte ordet hjemme og ikke i barnehagen.

Det er klart at det finnes noen feilkilder når en spør så unge mennesker. Et problem kan være at en gjentar det en annen har sagt, eller at de føler seg litt presset og tyr til det flertallet sier. Noen ganger var enkelte «litt frampå - barn» vel hjelpsomme med å fortelle hva andre skulle svare. Et annet problem var at noen barn hadde ett språk hjemme og ett i barnehagen under lek. I samtale med meg fikk jeg dialektord, men når jeg hørte på barna i leik, ble det mye standard østnorsk. I enkelte tilfeller kunne jeg sammenligne hva en unge sa i fri samtale første gangen jeg var der med hva han/hun sa under utspørring. Under utspørringa fikk jeg noen ganger god hjelp av de ansatte i barnehagen, for de visste hva ungene pleide si.

Barnehage	Nekting	1.pers	Tjukk l av l og rd	Jamvektsformer	Kløyvd infinitiv	Senking	Diverse særtrekk
Totalt 77 barn	itte	je	stol bord (l)	nåså, nåsa haka, hoko kjaka	kåmmå komma aka baka	ælle ræv ændre	Apikal L Alle bord shino (kino) shinn (kinn)
Kapp 24	2 8 %	6 25 %	10 9 42 %	8 33 %	7 29 %	4 17 %	4 i bord 2 shino 8 aLle
Vilberg 9	2 22 %	9 100%	6 5 66 %	5 55 %	4 44 %	4 44 %	4 shino, shinn 1 apikal l i bord
Kolbu 14	2 14 %	8 57 %	9 7 64 %	6 42 %	6 43 %	6 43 %	3 shino 3 apikal L
Fredsvoll 12	4 33 %	8 57 %	8 8 57 %	5 42 %	4 33 %	2 14 %	4 shino 2 apikal L
Steiner 6	4 67 %	1 17 %	4 4 67 %	2 33 %	2 33 %	1 17 %	0
Hoffsvangen 12	2 17 %	2 17 %	8 8 67 %	3 25 %	3 25 %	5 42 %	4 apikal 4 shino

Dialekt i barnehagene i Østre Toten, en oppsummering. 74 barn har a i preteritum: mista, prata.
3 barn har reduksjonsvokal: miste, prate

Nekting itte	1.pers je	Tjukk l l og rd	Jamning nåsa, kjaka	Infinitiv a og e	Senking e til æ a til æ	Apikal l	ki til sh
16 21 %	34 44 %	45 41 58% 53%	29 48 %	26 34 %	22 28 %	22 28 %	17 22 %

Antall barn, samla, på de ulike dialektkjennetegna.

Resultatet

Jeg tror resultatet gir en pekepinn på hvordan det står til med dialektbruk i barnehagene, og resultatet er for så vidt ikke overraskende. Siden deltakelsen er nær 100% i denne aldersgruppa i de 6 barnehagene, syns jeg resultatet beskriver godt hvor mye, eller lite, totendialekt det er i barnehagene. Når det gjelder Steinerbarnehagen, er det for få barn til å si noe bestemt om situasjonen, men de er omtrent på linje med Kapp.

Analyse av forekomsten av de enkelte dialektkjennetegn.

Nektingsordet itte:

For meg er det en liten overraskelse at bare 21% av barna bruker *itte*. I barnehagen på Kapp er det bare 2 barn som bruker *itte*, mens i Totenvika (Fredsvoll) er det 1/3 av barna som bruker det.

Personlig pronomen l. person entall, je:

Forekomsten av je varierer stort i mellom Kapp barnehage og de andre. Omtrent 1/4 av barna i Kapp barnehage bruker *je*, mens i Vilberg barnehage bruker alle forma *je*. Litt over halvparten av barna i Kolbu og Fredsvoll barnehage bruker *je*. Hoffsvangen barnehage har litt flere je-brukere enn Kapp barnehage.

Tjukk l av vanlig l og rd:

Tjukk l er det dialektkjennetegnet som «lever best». At en del barn uttaler *rd* apikalt (Østfold - l), kan skyldes at språkutviklinga ikke er ferdig, men sjølsagt kan det bety at en ny lyd er på vei inn. Omtrent 3/4 av barna har tjukk l når en ser bort fra Kapp, der 4 av 10 har tjukk l.

Jamning (Jamvektsformer)

Det morsomme er at barn som nesten ikke har dialekt, har enkelte jamvektsformer. Substantivet *kjaka* har høy frekvens. Derimot er det bare 8 barn som har full utjamning i ordet nese. De sier nåså, mens mange av de andre som har dialekt, i mer eller mindre grad, sier nåsa. Bare 2 barn sier hoko, de andre sier haka eller hake. Ellers fikk jeg høre ord som huggu, mårrå, såvapåså. Det var litt sjarmerende med en som sa *i måjå* for i mårå

Infinitivsendinger (Jamvekt).

Jamvekt er en av grunnpilarene i totendialekten, så når den ikke lenger er der, er noe av systemet borte. Det må innrømmes at det ikke er

enkelt å finne ut om et barn har kløyvd infinitiv. Jeg prøvde som best jeg kunne å finne setninger der en infinitiv måtte komme. En god del infinitiver fikk jeg i fri samtale mellom ungene. Oversikten viser at kløyvd infinitiv står sterkest i Vilberg og Kolbu barnehage med omtrent samme prosent (43%). De andre barnehagene ligger rundt 30%. Undersøkelsen viser at barna ikke er helt konsekvente på hvilke infinitiver som ender på a. Noen barn som sier å *gjøra*, sier å *komme* i stedet for å *komma*. 6 barn har full utjamning i infinitiv og sier *kåmmå*, som er «ekte» totning. Ett barn sa *komme* og *bake*, men derimot *læsa*. *Læsa* er sikkert et frekvent ord i en barnehage der de fleste ansatte snakker totendialekt.

Senking/lågning av vokaler:

Da jeg var rundt i barnehagene, var det én ting som slo meg særlig: den «breie totningen» fins knapt. De fleste barna har standard østnorske vokaler. Det vil si at de uttaler en e som en e, o som en o og a som en a slik som for eksempel *rev*, *alle*, *mann*, *korn*, *horn*. Noen barn har uttalen som er vanlig på Toten; *ræv*, *ælle*, *mænn*, *kønn*, *hønn*. Jeg spurte

ikke spesielt om verbbygging, men jeg hørte flere si *har kømmi*, *har vørti* for *har komme*, *har vorte*. I Vilberg, Kolbu og Hoffsvangen barnehager har vel 40 % av barna senking av vokal, men det varierer i hvilke ord vokalen er senka. De fleste som senker vokalen, har e til æ (*ræv*), mens bare 10 barn senker a til æ (*ælle*).

Apikal l (østfold - l) og sh-lyd for kji- lyd:

Jeg har nylig lest en avhandling om Oslo-dialekten der det blir pekt på at apikal l er i ferd med å ta over for vanlig tynn l. Apikal l fant jeg i alle barnehagene unntatt Steinerbarnehagen. Mest utbredt er apikal l i Kapp og Hoffsvangen barnehager med omtrent 30%. Noen barn har apikal l i *bord*. Det kan også skyldes at språkutviklinga ikke er ferdig.

Det er noe som irriterer mange nordmenn, unntatt bergenserne, nemlig at folk ikke greier å si kji-lyden. Til og med folk i NRK slurver her. *Kino* blir uttalt *shino*, *kinn* blir *shinn* og får dermed samme uttale som *skinn*. I den gruppa jeg undersøkte, kan det godt være at de uttaler kji med sh fordi de ikke er ferdige med språkutviklinga si. Jeg vil likevel ikke se bort fra at denne nye uttalen av kj-/ki- er på veg inn.

Er det noen markant forskjell mellom barnehagene i Østre Toten?

Hvis du sitter som flue på veggen i disse 6 barnehagene når barna leker, virker det som forskjellen ikke er så stor. De fleste barna legger seg opp mot en slags standard østnorsk. Tar du derimot for deg barna utenfor leik, blir det forskjeller mellom barnehagene. Kapp barnehage er den barnehagen som har færrest dialektbrukere. Det er ikke uventa. Vilberg og Kolbu barnehager har flest dialektbrukere, tett etterfulgt av Fredsvoll barnehage. Hoffsvangen barnehage og Steinerbarnehagen har noen flere dialektbrukere enn Kapp.

Er totendialekten på veg ut blant de yngste?

Når en studerer skjemaet for den enkelte barnehage (ikke med i artikkelen), vil en se at det er en god del forekomster av dialekt, men veldig få har alle de kjennetegna jeg har undersøkt. Det dreier seg om en handfull barn. Likevel er det mange som har tjukk l og jammingsformer, og en del bruker *je* framfor *jei*. Derimot er nektingsadverbet *itte*, kløyvd infinitiv og senking av vokal på veg ut. Det fins mye i dialekten jeg ikke har undersøkt spesielt, slik som verbbygging og substantivbygging. Jeg spurte om hva de ville si hvis jeg slapp blyanten i golvet. Alle av dem jeg spurte sa; du *mista* blyanten. Forma *mista* i preteritum er blitt

dominerende på Toten. Kun 3 barn sa totenforma *miste*. Når det gjelder substantivbøyinga, er det veldig vanskelig å få klarhet i hva de sier, men to-stava ending er ikke uvanlig slik som *guttene og jentene*. Selvsagt hørte jeg former som *gutta og jenten*, men få sa *jinten*.

På sikt er jeg litt pessimistisk på vegne av totendialekten. Jeg tror vi blir en del av et felles østlandsk talemål som er likt fra Kristiansand til Dovre, fra svenskegrensa til Vang i Valdres. Når jeg hører barn fra ulike deler av Østlandet uttale seg på TV, låter det ganske likt, enten de er fra Nord-Gudbrandsdalen eller Slidre. Helt likt vil det vel aldri bli, for noen særtrekk vil forhåpentligvis overleve, slik som tjukk l, og det er ikke så rart for den er typisk for alle dialektene på Østlandet.

Hvem holder på dialekten og hvorfor mister andre dialekten?

Siden dette er en liten undersøkelse, ville det bli for omfattende å gå inn i bakgrunnen til hvert enkelt barn. Det jeg fikk vite av barnehagelærerne, er at barn med foreldre som snakker totendialekt, vil som regel snakke dialekt. Barn som har foreldre med forskjellig dialekt, vil neppe snakke dialekt, bortsett fra hvis mora snakker totendialekt. Det har også tidligere undersøkelser jeg har gjort, vist. Mora er veldig viktig, mens farens dialekt ikke er så viktig. Det har sjølsagt betydning om barnet, særlig gutten, er fra gard der han går mye med faren i det daglige. Det optimale for totendialekten er hvis begge foreldrene snakker totendialekt og driver gard. Barn fra gard har kanskje mere varierte aktiviteter enn de som ikke er fra gard og har lettere for å ty til ulike digitale medier, men dette er bare en antakelse.

Det er mange faktorer som bidrar til at dialektene svekkes og blir borte. Bare for 50 år sida var det et stabilt miljø på Østre Toten. Mange ungdommer ble værende på bygda og gifta seg med folk fra bygda. Dessuten var det lite innflytting før midten av 70-tallet. Det var heller ikke mulig å få plass i barnehage før fylte 4 år. Følgelig ble barna hjemme hos mor, eller de ble plassert hos dagmamma i nærmiljøet. Alle disse faktorene bidro til at folk stort sett holdt på dialekten. Folk som reiste ut for å studere eller arbeide, la om talemålet, for dialektene hadde lav prestisje til henimot 2000-tallet. I dag er det helt andre forhold. For det første begynner de fleste barn i barnehagen så tidlig som mulig. Her møter de nær sagt mange talemålsvarianter, også når det gjelder totendialekt. Sjøl om ungene respekterer, eller godtar alle slags talemål, blir resultatet at det talemålet som ligger nærmest det de hører på radio, fjernsyn, dataspill osv. og språket som blir brukt når det

leses for dem, blir forbildet. Stor innflytting av folk som ikke er fra Toten, virker inn på talemålet i strøk med store boligfelt, som på Kapp. Det viser seg at når mange ulike dialekter blandes, blir det standardisering hos barna. Jeg vil også tro at omlegginga i jordbruket spiller en stor rolle. Det er ikke lenger så mange gardsbruk som gir den eneste inntekta til familien. Garden blir forpakta bort eller den er en «attåt-næring». I det stødige miljøet på en gard med flere generasjoner holdt folk dialekten bedre ved lag. Hvis ungdom som reiser ut for å ta høyere utdanning ikke er dialektbevisste, vil de trolig flytte tilbake uten noen særlig dialekt. Sist, men ikke minst, utsettes ungene for et bombardement av «riksmål» gjennom ulike medier som TV, i-pad, nettbrett, dataspill, osv. En positiv tendens er det at det er en god del dialektbruk i NRK Super (barne-TV). I tillegg er det godtatt å bruke dialekt i enhver sammenheng i samfunnet. Det er et paradoks at dialektbruk er på vei ut nå som dialekt er så anerkjent på alle områder.

Når det gjelder språket i barnehagene, undrer det meg litt at ikke

ungene tar mer etter barnehagelærerne og andre ansatte, for jeg opplevde at flesteparten av dem «tala» totning. Likevel var det mange som sa at de snakka dialekt seg imellom, men slo om til standard østlandsk når de snakka med barna eller underviste dem. Dette blir gjort for å forsikre seg om at alle skjønner det som blir sagt. Jeg lurer på om dette gjør at barna føler at standard østnorsk er det språket de egentlig skal bruke

Hva mener de ansatte i barnehagen om dialektbruk, eller mangel på dialektbruk?

Da jeg var rundt i barnehagene, fikk hver barnehagestyrer et spørsmålsark som skulle videresendes til alle barnehagelærerne og andre ansatte. Jeg fikk inn 22 velreflekterte svar.

Hvilket inntrykk har du av dialektbruk blant barna i barnehagen?

- Kapp og Steinerbarnehagen: Dialektbruken varierer mellom barna. Det er noen få, 2-3, som har dialekt, noen blander inn dialektord, men majoriteten taler standard østnorsk. Det er minst dialektbruk når bar-

na leiker sammen.

- Vilberg, Kolbu : Noen snakker konsekvent totendialekt, men de fleste har en blanding av standard østnorsk og dialekt.

- Fredsvoll: Det brukes en god del dialekt, men det kommer an på hvor de bor og hvem de har omgang med.

Hva kan du på generelt grunnlag si om bakgrunnen til unger som bruker dialekt?

- Kolbu: Unger som har dialekt, har foreldre eller andre familiemedlemmer som snakker dialekt. Noen unger har foreldre med to forskjellige dialekter, for eksempel totendialekt – gudbrandsdalsdialekt, og får da en blandingsdialekt.

- Kapp: Når begge foreldrene snakker rein totendialekt, har som regel barna det. Barn som har totendialekt, driver mindre med digitale medier og ser mindre TV. Noen av disse barna har fri to dager i uka og er følgelig mer sammen med foreldre og besteforeldre. De er som regel fra gard.

- Vilberg: Noen foreldre er bevisste på at barna skal holde på dialekten

- Fredsvoll: Ungene er mye sammen med besteforeldre som snakker dialekt.

- Steinerbarnehagen: Noen unger snakker mer dialekt når de snakker med voksne som har dialekt enn når de leiker i barnehagen.

Mitt inntrykk er at når jeg snakka med dem, hadde de mer dialekt enn når de leikte med de andre barna. Jeg hørte også at barn som først sa et dialektord, korrigerste det når de hørte hva de med standard østnorsk sa. For eksempel sa en gutt auger først i leiken, så sa en annen øyne. I neste omgang ble auger erstatta av øyne.

Hva tror du er grunnen til at så få unger bruker dialekt?

De fleste svarer at totendialekten er mindre brukt av voksne som omgir dem, og at presset fra TV og andre medier er stort. Alt de ser på, hører på eller spiller, er på bokmål, og stort sett foregår høytlesing i barnehagene på bokmål. All innflyttinga til Toten påvirker språket, og dessuten er ofte en av foreldrene fra andre steder enn Toten. Snakker ikke mor totendialekt, snakker sjelden ungen totendialekt, sjøl om far er totning. For noen har standard østnorsk høyere prestisje enn totendialekten. Leiken i barnehagen foregår mest på standard østnorsk. Foreldre som har studert og kommer tilbake til Toten, har i mange tilfeller lagt fra seg totendialekten. Rollemodellen legger ofte om språket i jobbsammenheng, eller når noe skal forklares for barna. Flere av

barnehagelærerne sa at sjøl om de vanligvis snakka totendialekt seg imellom, la de om til standard østnorsk når de skulle forklare ungene noe.

Bruker du dialekt i omgang med ansatte i barnehagen?

Av de 22 som svarte på spørreskjemaet, bruker alle totendialekt i mer eller mindre grad, så sant de ikke er fra et annet sted eller land.

Bruker du dialekt når du instruerer ungene, eller samtaler med dem?

Noen mener at det er lettere å få ungene til å skjønne når det forklares på standard østnorsk. Noen barn sliter med enkeltord og språkforståelse generelt. Greit å få forståelse først før en utvider begrepa. De fleste barnehagelærerne snakker totendialekten når de snakker med barna, for det er naturlig, og det er viktig at ungene lærer dialekten, men noen ganger er det nødvendig å moderere.

Hva gjør du for at ungene skal lære seg til å forstå og eventuelt bru-

ke totendialekten?

I Steinerbarnehagen forteller de ofte eventyr på dialekt. Viktig å forklare de orda barna ikke forstår. Viktig at en ikke slår om til standard østnorsk når en skal samtale med barna. Noen mener det er viktig å forklare hva dialekt er, og forklare at ikke noe språk er feil. Det er viktig å oppmuntre barn med dialekt til å bruke den.

Fins det undervisningsopplegg på dialekt?

Ingen kjenner til noen opplegg, Noen leser tekster som er skrevet på totendialekt, som for eksempel sagn, og en spiller Vazelina, som er populært.

Hvordan ser ikke-dialekttalende barn på dem som bruker dialekt?

Det er mange varianter av språk i en barnehage. Det er også mange ulike kulturbakgrunner, så ungene er vant til at ikke alle taler likt. Ingen av dem som svarer, har lagt merke til mobbing eller erting av dialektbrukere. Ungene godtar at vi er forskjellige. Noen barn blir nysgjerrige når de hører ord de ikke kjenner. I en barnehage var ungene

sikre på at en far var utenlandsk, men sannheten var at han snakka brei totning. I ett tilfelle ble læreren retta på da hun sa «eta», for det heter spise.

Andre kommentarer

Alle barnehageansatte jeg snakka med, syns det er forferdelig trist at dialekten er i ferd med å forsvinne, og de vil så gjerne bidra til at ungene holder på dialekten sin, men presset utenfra er stort. I alle barnehagene ble jeg tatt imot med åpne armer både av barnehagelærerne og andre ansatte, også barna. De ansatte syntes at prosjektet mitt var interessant, og mange mente at de var blitt mere bevisste når det gjaldt bruk av dialekt. En barnehage hadde som agenda å bli en «språkbarnehage», men de hadde ikke tenkt på at dialekt burde inngå i opplegget. Jeg er sjølsagt veldig glad hvis arbeidet mitt kan bidra til økt verdsetting av dialektbruk og opplæring i å forstå totendialekten og derigjennom oppmuntre til bruk.

Hva kan gjøres for å få barn som har dialekt til å holde på den og bruke den?

Dette er et veldig vanskelig spørsmål, men jeg tror at foreldrene har en jobb å gjøre her. For det første er det viktig at barna ikke blir irettesatt om de bruker ord som «huggu». Det er bedre å forklare hvorfor vi taler dialekt. Jeg tror det også er viktig at vi ikke slår om når vi skal snakke med barn. Hvis det er et ord de ikke skjønner, er det bare å forklare eller bruke andre ord. At det ikke finnes noe dialektopplegg i barnehagene, syns jeg det bør gjøres noe med. Om det ikke finnes passende tekster på dialekt, kan en oversette til dialekt, lage lek med ord, kviss ol. Fortellinger som eventyr og sagn er flott å fortelle på dialekt. Uansett er det veldig viktig å oppmuntre barna til å snakke dialekt

Er det noe poeng i å holde på dialekten?

Reint kommunikasjonsmessig er det sjølsagt best at alle snakker likt, men du verden så kjedelig det blir. Spør du en bevisst dialektbruker om hvorfor han/hun bruker dialekt, vil du sikkert få til svar at det er en del av identiteten. Det er en del av personligheten. For min egen del syns jeg dialekten gir språklig frihet. Det er mye lettere å formulere det en tenker på det språket en kjenner seg hjemme i og som en er vant til å bruke. Det er også lettere å skrive godt bokmål/nynorsk dersom en har en dialekt som underlag. Dialekt er ikke bare en del av den enkeltes identitet, det er også en del av bygdas identitet og blir på den

måten en bærer av kultur. Her kan nevnes dialektord, navna vi har satt på naturen rundt oss, fortellinger, historier osv. Dialekten bidrar til at en hører «heme en stann».

Nasjonalt er det også viktig at folk holder på den stedegne dialekten. Det gir farge til landet. Når du hører en tale dialekt, kan du fortelle hvor han kommer fra. Slik jeg ser det, betyr dette dialekttapet at vi er i ferd med å miste det rotekte norske språket for annen gang. Dansken overtok som språk i Norge på 1400-tallet og holdt grepet til 1907. Bokmålet, som har hatt stor innflytelse på standard østnorsk, har sine røtter i den dannede dagligtale på 1800-tallet, som var talespråket til borgerskapet i byene, de med utdanning. Det er vel ikke å legge skjul på at Osломålet er forbildet for mange på Østlandet. Jeg syns det er viktig at vi prøver å ta vare på denne siste resten av det opprinnelige norske språket. Det er en viktig bærer av norsk kultur. Nå er det ikke slik å forstå at alle skal begynne å snakke dialekt, for en har både identitet og tilhørighet uten å ha noen dialekt. I og med at det er såpass mange barn som har dialekt i mer eller mindre grad, er det viktig at de tar vare på det de har av dialekt og om mulig utvikler den. Som kjent kan en språkutvikling aldri reverseres, men den kan retarderes slik at utviklinga mot et «dialektfritt samfunn» ikke går for fort.

Til slutt noen setninger fra lydopptak

Jeg gjengir en samtale mellom tre unger: Hans, Petter og Tore (Fingerte navn)

Petter: Je har sykkel mæ tjuge gir. Hans og Tore har null. Je kænn sykle til barnehagan.

Hans: Veit du å je har gjort på traktorspættet mitt? Je har sælt dæ til noen ændre.

Tore: Har ikke du lasta ut spættet?

Hans: Hva sa du til Tore

Tore: Dæ ær itte noe for dei å væta, for dæ ær noen ækte bonnegreier.

Hans: Je vil væta dæ, dæ må je få låv til.

Petter: Du får væta ælle bonnetinga ta mei

Tore: Men ikke ta mei.

Hans: Hæ, dæ ær dårlig taktikk.

Petter: Dæ ær noe ælle bonner ikke kænn gjøra, dæ ær dom som har vøri bonner når dom var barn som kænn gjøra det.

Finn noen tegninger fra Herb fra tidligere årbøker: 1978...